

לפני ה' את

מאוצרות
רבנו הרמב"ן

פרשת וישלח תשפ"ב (שנה ה' גליון 118)

הקדמת הרמב"ן לפרשה

נכתבה הפרשה הזאת, להודיע, כי הציל הקב"ה את עבדו, וגאלו מיד חזק ממנו, וישלח מלאך ויצילהו. וללמדנו עוד, שהוא לא בטח בצדקתו, והשתדל בהצלה בכל יכולתו. ויש בה עוד רמז לדורות, כי כל אשר אירע לאבינו עם עשו אחיו, יארע לנו תמיד עם בני עשו, וראוי לנו לאחז בדרכו של צדיק, שנזמין עצמנו לשלשת הדברים שהזמין הוא את עצמו, לתפלה, לדורון, ולהצלה בדרך מלחמה, לברוח ולהנצל. וכבר ראו רבותינו ז"ל הרמז הזה מן הפרשה הזאת כאשר אזכיר. [להלן לב, ט - ג]

יש להבין מה שכתב רבינו הרמב"ן שיש לנו ללמוד מאבינו יעקב 'לברוח ולהנצל', והרי זה מושכל ראשון אצל כל אדם, וטבע ראשון (אינסטינקט) אצל כל בעל חיים, לברוח מן הסכנה ולהנצל. ונראה בכוונתו לומר שנלמד מיעקב אבינו שלא להמנע מלברוח בטענה כי הרי הכל בגזירת עליון, ואין ביד האדם לברוח מן הגזירה, ואם נגזר עליו שלא להנצל לא תועיל לו הבחירה, ואם נגזר עליו לחיות אין הוא צריך לברוח, ולא עוד אלא יהיה אסור לו לברוח כי מראה בזה כאילו יש לאדם יכולת נגד גזירת עליון. לזה כותב רבינו הרמב"ן שאין הדבר כן, אלא אדרבה הרי יש לנו ללמוד מיעקב אבינו שחזמין עצמו למלחמה ולא מנע עצמו ממנה בטענת 'גזירה'. [ושנינו במסכת בבא קמא פה. "ורפא ירפא - מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות", ומבאר רש"י: "ולא אמרינן רחמנא מחי ואיהו מסי". ועי"ש בתוס'] ובביאור הגר"א [משלי יא ח בהערה] כתב: "בעת המלחמה צוה הקב"ה מי האיש אשר נטע כרם וכו' יחזור לביתו. וידוע שהכל הוא בידי שמים, אם נכתב לו שימות אותה שנה מה יועיל לו אם יחזור לביתו. ואם נכתב בספר החיים, גם כי ישאר בחיים חיותו. אבל העניין הוא שיש מזל כללי של אומה או של המדינה ויש מזל יחידי ומפני זה צוה להחזירו מן המלחמה שלא ילכד במזל הכללי". ["יעקב אפרים"]

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֶשָׂו אָחִיו אֲרָצָה שְׁעֵיר שְׂדֵה אֱדוֹם. [לב, ד]

ועל דעתי גם זה ירמוז, כי אנחנו התחלנו נפילתנו ביד אדום, כי מלכי בית שני באו בברית עם הרומיים, [ספר החשמונאים א ח] ומהם שבאו ברומה (כך כותב רבינו בויקרא כו טז) והיא היתה סיבת נפילתם בידם, וזה מוזכר בדברי רבותינו ז"ל [עבודה זרה ח:]: ומפורסם בספרים.

וַיֵּצֵאוּ אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לְאֲדֹנָי לַעֲשׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם לְבָן גְּרִתִּי וְאַחַר עַד עֵתָה. [לב, ה]

ודע, כי הכבוד הזה שהיה יעקב עושה לאחיו בפחדתו לאמר אדני ועבדך, בעבור כי המנהג בצעיר לתת מעלה וכבוד אל הבכור כאלו הוא אביו, כאשר רמזה לנו גם התורה [כתובות קג]. לרבות אחיך הגדול. והנה יעקב לקח בכורתו וברכתו, ועשו שוטם אותו עליהם, ועתה היה מראה לו כאלו אין המכירה ההיא אצלו כלום, וכי הוא נוהג בו בכבוד כאב, להוציא את המשטמה מלבו.

וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ וַיַּחַץ אֶת הָעֵם אֲשֶׁר אֵתוֹ וְאֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבְּקָר וְהַגְּמָלִים לְשְׁנֵי מַחֲנֹת. [לב, ו]

והנראה בעיני בעניין הזה, כי עשו לא קבל השלוחים כהוגן, ולא השגיח עליהם. ואולי לא היו לפניו, כי לא נתן רשות שיבאו לפניו וידברו עמו כלל, כי היה הכתוב מספר, ששאל להם מה שלום אחי ומה ענינו ועניני ביתו ובניו, וקראו לו בשלמומו, ואמרו לו, כי אני הולך לראותו. והם היו מגידים כן ליעקב. והכתוב לא סיפר שיאמרו השלוחים דבר בשם עשו, אבל עברתו שמורה בלבו, ולעשות לו רעה היה הולך בחיל הזה.

והנה השלוחים חקרו במחנה, וידעו כי הוא הולך לקראת יעקב. וזה טעם "ווגם" כי אמרו באנו אל אחיך אל עשו ולא ענה אותנו דבר ולא שלח לך דברי שלום, וגם הולך לקראתך בזרוע וחיל ולכך הוסיף לו פחד על פחדו, ויירא יעקב מאד ויצר לו.

וכך אמרו רבותינו [בראשית רבה עה ז] כי השלוחים הכירו בו שנאה, אמרו "באנו אל אחיך אל עשו אתה נוהג בו כאח והוא נוהג עמך כעשוי". אבל בסוף כאשר ראה הכבוד הגדול שעשה לו יעקב ואשר השפיל עצמו לפניו שהשתחוה ארצה שבע פעמים מרחוק עד גשתו אליו, נכמרו רחמיו, וחשב כי הוא מודה בבכורתו ובגדולתו עליו כאשר פירשתי (לעיל בפסוק ה), והתנחם בזה, כי הלבבות לה' המה לכל אשר יחפוץ יטה אותם.

חבורת רמב"ן בליל שבת קודש 22:00 - 21:00 בבהמ"ד 'משכן יחזקאל' חברון 25

הגליין הוקדש: לרפואה שלימה - חיה מרים בת שרה

לצינ - רבי אליעזר ב"ר דוד זצ"ל

להערות הארות והצטרפות: V0527174410@GMAIL.COM

מיועד לעורר את לב הלומדים ואינו תחליף למקור חיבורו של רבנו הרמב"ן

וַיֹּאמֶר אִם יָבֹא עֲשׂוֹ אֶל הַמַּחֲנֶה הָאֶחָד וְהִכְהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנֶּשְׂאָר לַפְּלִיטָה. [לב ט]

על דרך הפשט, אמר זה באולי, כי אמר אולי ינצל המחנה האחד, כי בהכותו האחד יברחו האחרים, או תשוב חמתו, או תבא להם הצלה מאת השם. וכן אמרו בבראשית רבה (עו ג) למדתך תורה דרך ארץ, לא יניח אדם כל ממונו בזוית אחת.

ורש"י כתב: והיה המחנה הנשאר לפליטה על כרחו, כי אלחם עמו. התקין עצמו לשלשה דברים, לתפלה ולדורון ולמלחמה. וראיתי במדרש [קהלת רבה ט יח] מה עשה, זיינס מבפנים והלבישם בגדים לבנים מבחוץ, והתקין עצמו לשלשה דברים, וכן עיקר. והכונה בזה, כי יעקב יודע שאין זרעו כלו נופל ביד עשו, אם כן ינצל המחנה האחד על כל פנים.

וגם זה ירמוז, שלא יגזרו עלינו בני עשו למחות את שמונו, אבל יעשו רעות עם קצתנו בקצת הארצות שלהם, מלך אחד מהם גוזר בארצו על ממונו או על גופו, ומלך אחר מרחם במקומו ומציל הפליטים. וכך אמרו בבראשית רבה (עו ג), אם יבא עשו אל המחנה האחת והכהו, אלו אחינו שבדרום, והיה המחנה הנשאר לפלטה אלו אחינו שבגולה, ראו כי גם לדורות תרמוז הפרשה.

וַיֹּאמֶר עֲשׂוֹ אֲצִיגָה נָא עִמָּךְ מִן הָעַם אֲשֶׁר אֲתִי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה אֲמַצָּא חֵן בְּעֵינֵי אֲדָנָי. [לג ט]

ורבותינו ראו עוד בזה עצה, אמרו [בראשית רבה עח טו] רבי ינאי כד הוה סליק למלכותא הוה מסתכל בהדא פרשתא וכו' (רבי ינאי כשהיה הולך לרומי אצל המלכות היה מתבונן בפרשה זו), קבלה בידם שזו פרשת גלות, כשהיה בא ברומה בחצר מלכי אדום על עסקי הצבור, היה מסתכל בפרשה, ללכת אחרי עצת הזקן החכם, כי ממנו יראו הדורות וכן יעשו, ולא היה מקבל חברת אנשי המלכות ללותו, שאין מקרבין אלא להנאת עצמן, ומפקירין ממונו של אדם.

מהר"ל מציין את דברי הרמב"ן הללו להלכה ולמעשה [ספר מהר"ל מנהיגים, ליקוטים אות כג]: "מהר"י סגל היה אומר לפרנסי הקהל מתי שיש להם להתוודע בפני העירוניים אז טרם ילכו יקראו פרשת וישלח יעקב עד במאה קשיטה וכן הוא בספר נחמני (הרמב"ן) שהעיד על רבנו הקדוש מתי שהלך לפני הקיסר היה קורא הפרשה הנזכר מקודם. ויהי פעם אחת היה דבר קיסר נחוץ והלך לציוויו במהירות ולא קרא, וכשבא לחזור זכר אחריתו והיה מבקש את פני הקיסר להניח את עבדיו ללוותו לביתו, סוף דבר לא הועיל הלוויה וקפצו עליו ליסטים ונטלו מה שבידו והיה תולה במה שלא קרא הפרשה הנזכרת". יש ללמוד חידוש מדבריו, מתוך שתלה במה שלא קרא בפרשה ללמדנו שקריאת הפרשה היא לא רק בתורת עצה, אלא גם מועילה באופן סגולי.

וַיַּעֲנוּ בְנֵי יַעֲקֹב אֶת שְׁכֵם וְאֵת חֲמוֹר אֲבִיו בְּמִרְמָה וַיְדַבְּרוּ אֲשֶׁר טִמְאָה אֶת דִּינָה אֶחָתָם. [לד, יג]

יש כאן שאלה, שהדבר נראה כי ברצון אביהם ובעצתו ענו, כי לפניו היו והוא היודע מענם כי במרמה ידברו, ואם כן, למה כעס. ועוד, שלא יתכן שיהיה רצונו להשיא את בתו לכנעני אשר טמא אותה. והנה כל האחים ענו המענה הזה במרמה, ושמעון ולוי לבדם עשו המעשה, והאב ארר אפם להם לבדם.

והתשובה כי המרמה היתה באמרם להמול להם כל זכר, כי חשבו שלא יעשו כן בני העיר, ואם אולי ישמעו לנשיאם ויהיו כלם נמולים יבאו ביום השלישי בהיותם נואשים ויקחו את בתם מבית שכם, וזאת עצת כל האחים וברשות אביהם. ושמעון ולוי רצו להנקם מהם והרגו כל העיר.

ויתכן שהיה הכעס ליעקב שארר אפם על שהרגו אנשי העיר אשר לא חטאו לו, והראוי להם שיהרגו שכם לבדו. וזהו מה שאמר הכתוב ויענו בני יעקב את שכם ואת חמור אביו במרמה וידברו אשר טמא את דינה אחותם, כי כולם הסכימו לדבר לו במרמה בעבור הנבלה שעשה להם.

ורבים ישאלו ואיך עשו בני יעקב הצדיקים המעשה הזה לשפוך דם נקי. והרב השיב בספר שופטים (ימב"ם הלכות מלכים ט ד) ואמר שבני נח מצווים על הדינין, והוא להושיב דינין בכל פלך ופלך לדון בשבע מצות שלהן, וכן נח שעבר על אחת משבע מצות נהרג בסייף. ראה אחד שעבר על אחת מהן ולא דנוהו להרגו, הרי זה הרואה ינהג בסייף, ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה. שהרי שכם גזל, והם ראו וידעו, ולא דנוהו. ואין דברים הללו נכונים בעיני, שאם כן, היה יעקב אבינו חייב להיות קודם וזוכה במיתתם, ואם פחד מהם למה כעס על בניו ואירר אפם אחר כמה זמנים, וענש אותם וחלקם והפיצם, והלא הם זכו ועשו מצוה ובטחו באלקים והצילים.

הקשה הר"ן למה לא הרגום ביום הראשון למיתתם, שאז פשוט שהם יותר מסכנים וחלשים? כותב ליישב "החתם סופר" [חידושים למסכת שבת קלד:]: על פי מה שכתב רבנו הרמב"ן כאן: כי הטעם שיעקב אבינו כעס על שמעון ולוי היה כי שמא הייתה גירותם שלימה. וצריך לומר שגם שמעון ולוי הסתפקו בזה ועל כן בחנו אותם בזה שאם הייתה גירותם שלימה בודאי לא יאונה להם כל מכשול על ידי המילה ושלוחי מצוה אינם נזוקין. אבל את זה אי אפשר היה לברר ביום הראשון למילה, משום שאז שכח ההיזק וכבר שנינו (במסכת פסחים פרק ראשון), "היכא דשכיחא היזקא שאני", ולכן המתינו ליום השלישי שאז ההיזק כבר אינו שכיח כל כך, ואם הייתה גירותם לשם שמים, "שומר מצוה לא ידע דבר רע" [קהלת ח, ד], כאשר ראו שהם כואבים, הבינו שלא נתגיירו לשם שמים ולא היו ראויים להצלה...